

Sygn. akt II UK 537/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 sierpnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku J. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 sierpnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 24 maja 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 września 2012 r. Sąd Okręgowy, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w E. oddalił odwołanie J. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 25 stycznia 2012 r. w przedmiocie odmowy prawa do emerytury, stwierdziwszy, że ubezpieczony w dniu wejścia w życie

ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118) nie wykazał 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych. Organ rentowy uwzględnił jako taką pracę tylko okres zatrudnienia ubezpieczonego w E. Przedsiębiorstwie Transportowo-Spedycyjnym w E. od dnia 25 kwietnia 1974 r. do dnia 31 sierpnia 1978 r. (4 lata, 4 miesiące i 6 dni) na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o ładowności powyżej 3,5 tony. Ustalił, że w pozostałym czasie zatrudnienia w tym przedsiębiorstwie, które trwało od dnia 1 listopada 1971 r. do dnia 14 marca 1991 r. skarżący świadczył usługi transportowe na terenie E. i dawnego województwa e./.../, zazwyczaj pracując w załodze dwuosobowej, tj. kierowca - konwojent oraz ładowacz lub kierowca i konwojent – ładowacz. W długich trasach w latach 1982-1991 wykonywał jednocześnie czynności kierowcy, ładowacza i konwojenta. W ocenie Sądu pierwszej instancji, ubezpieczony nie świadczył pracy w warunkach szczególnych w pełnym wymiarze czasu pracy, gdyż czynności kierowcy nie wykonywał w pełnym czasie przewidzianym dla tego stanowiska pracy. Świadkowie, którzy nie potrafili określić choćby w przybliżeniu wymiaru czasu pracy ubezpieczonego jako kierowcy zeznali, że dużo więcej czasu zajmowały mu czynności wyładunkowe w sklepach lub punktach gastronomicznych.

Wyrokiem z dnia 24 maja 2013 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych uwzględnił apelację ubezpieczonego i zmienił wyrok Sądu Okręgowego, przyznawszy mu prawo do emerytury od dnia 1 czerwca 2012 r. Mimo aprobaty ustaleń faktycznych i przyjętej podstawy prawnej, wytknął Sądowi pierwszej instancji błąd w wykładni § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej: „rozporządzenie”), polegający na „zbyt rygorystycznym” rozumieniu pojęcia wykonywania pracy stale i w pełnym wymiarze. Przyjął – wskazując na pogląd Sądu Najwyższego – że nie jest przeszkodą do ustalenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach równoczesne wykonywanie innych prac, które stanowią integralną część większej całości dającej się zakwalifikować pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia oraz kiedy czynności wykonywane

przez pracownika w warunkach nienarażających na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia mają charakter incydentalny, krótkotrwały, uboczny. Podzielił przy tym argumenty apelacji, że praca konwojenta miała charakter uboczny, dodatkowy, podczas gdy czynności kierowcy stanowiły główny zakres jego obowiązków ubezpieczonego i składały się na zasadniczą część dniówki.

Skarga kasacyjna organu rentowego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, z wnioskiem o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, została oparta na podstawie naruszenia § 2 ust. 1 rozporządzenia w związku z pkt 2, działu VIII wykazu A, załącznika do tego rozporządzenia przez przyjęcie za okres pracy uzasadniający prawo do świadczeń na zasadach określonych w tym rozporządzeniu okresów, w których praca kierowcy samochodu ciężarowego uzupełniana była czynnościami konwojenta, jako pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku. Skarżący zarzucił także obrazę art. 382 k.p.c. przez nieuwzględnienie części zebranego materiału dowodowego i wydanie orzeczenia z pominięciem wyników postępowania przed Sądem pierwszej instancji dotyczących zakresu wykonywania przez ubezpieczonego prac za i wyładunkowych. W szczególności Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu Okręgowego, że ubezpieczony wykonywał jednocześnie czynności kierowcy, konwojenta i ładowacza, przy czym czynności spedycyjne zajmowały mu więcej czasu niż codzienna jazda samochodem, zwykle na krótkich trasach w granicach 20-30 km, wyjątkowo 50 km, lecz ocenę materiału dowodowego i własne wnioski ograniczył tylko do dodatkowej pracy konwojenta, pomijając prace ubezpieczonego jako ładowacza oraz czas ich wykonywania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy powołał się jeszcze na ustalenie, że czynności związane z konwojowaniem oraz za- i rozładunkiem nie stanowiły integralnej części pracy kierowcy, gdyż nie mieściły się w zakresie obowiązków pracowniczych kierowców samochodów ciężarowych. Czynności te przewidziano w odrębnych umowach cywilnych zawieranych przez pracodawcę, w których ustalano ich zakres i odrębne wynagrodzenie, a te dodatkowe prace, niemające charakteru prac w szczególnych warunkach, były wykonywane stale w znacznej części codziennego czasu pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z systemu ubezpieczeń społecznych (w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania decyzji – tekstu jednolitego Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227), ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych oraz wykazali okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27 ustawy. Wykazanie okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach dotyczy - stosownie do art. 32 ust. 2 ustawy - pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Wykazy takie zawierają załączniki do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach; w wypadku pracy kierowcy należy odwołać się do wykazu A, działu VIII - prac w transporcie i łączności, pkt 2. Wymieniono tam jako wykonywaną w szczególnych warunkach pracę kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych, specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów.

Według reguły ogólnej, przewidzianej w § 2 ust. 1 rozporządzenia, praca kierowców stanowi zatrudnienie w szczególnych warunkach tylko wtedy, gdy jest wykonywana stale, a jej wymiar odpowiada pełnemu wymiarowi czasu pracy obowiązującemu na tym stanowisku pracy. Wymaganie przewidziane w omawianym paragrafie rozporządzenia polega na wykonywaniu w sposób stały i w rozmiarze czasu pracy niemniejszym niż pełny wymiar czasu pracy na stanowisku wymienionym jako praca w szczególnych warunkach, przewidziany dla tego

stanowiska. Przepis przewidujący ten warunek jest jasny i jako taki nie wymaga wykładni. Nie może być też stosowany „mniej rygorystycznie”. Pełne zatrudnienie w warunkach szczególnych pojmowane jest jako bezwzględna cecha tego zatrudnienia jako uprawniającego do świadczeń z ubezpieczenia emerytalnego. Sąd Najwyższy przyjmuje, że uprawnienie do emerytury w obniżonym wieku może nabyć tylko pracownik, który pracę w warunkach szczególnych wykonuje w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym dla zajmowanego przez niego stanowiska (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2008 r., II UK 107/08, niepubl., z dnia 24 marca 2009 r., I UK 280/08, niepubl., z dnia 4 października 2011 r., I UK 125/11, niepubl., z dnia 6 lutego 2013 r., I UK 490/12, niepubl., z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, niepubl.).

Pewna trudność interpretacyjna może powstać tylko wówczas, gdy określenie pracy jako wykonywanej w warunkach szczególnych nie dotyczy czynności jednorodzących, lecz praca wskazana w wykazie jest kompilacją różnych czynności. Może ona polegać na równoczesnym wykonywaniu prac stanowiących integralną część większej całości, dającej się zakwalifikować pod określoną pozycję wykazu pracy w szczególnych warunkach. Wtedy warunek pełnego wymiaru czasu przewidziany dla tej pracy jest spełniony, gdy wszystkie czynności - łącznie wypełniając w całości pełny wymiaru czasu pracy - podlegają choćby zbliżonemu narażeniu na szkodliwe, uciążliwe lub wymagające wysokiej sprawności warunki. Możliwe jest także łączenie w przebiegu dniówki prac o różnym charakterze polegające na wykonywaniu nie jednego, lecz kilku rodzajów pracy w szczególnych warunkach, wymienionych w wykazie. W takim wypadku do czasu pracy w warunkach szczególnych zlicza się czas równolegle wykonywanych czynności tylko wtedy, gdy różne prace wszystkie łącznie lub każda z osobna odpowiadają pracom w szczególnych warunkach i wszystkie razem są wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2012 r., II UK 103/11, niepubl. i z dnia 24 stycznia 2013 r., III UK 47/12, niepubl.).

Jeżeli pracy w szczególnych warunkach towarzyszą inne czynności pracownicze, Sąd Najwyższy w powołanych przez Sąd drugiej instancji wyrokach z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07 (niepubl.), z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09

(niepubl.) oraz z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08 (niepubl.) zdecydował, że warunek pełnego zatrudnienia należy odnosić tylko do tych czynności, które wykonywane są w warunkach bezpośrednio narażających na czynniki szkodliwe dla zdrowia i uwzględniać w wymiarze czasu pracy tylko te inne czynności, które są ściśle związane z pracą w szczególnych warunkach, stanowiąc integralną część tej pracy albo są wykonywane incydentalnie, w rozmiarze nieznaczącym dla wymiaru pracy w warunkach szczególnych. Miał przy tym na względzie, że prawo do emerytury w wieku obniżonym stanowi odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i określonego w nim wieku emerytalnego, więc przepisy regulujące to prawo należy wyklądać w sposób gwarantujący zachowanie celu uzasadniającego to odstępstwo. Rację instytucji przewidzianej w art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS upatrywał w założeniu, że praca wykonywana w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy przyczynia się do szybszego obniżenia wydolności organizmu, stąd też osoba wykonująca taką pracę ma prawo do emerytury wcześniej niż inni ubezpieczeni (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2009 r., II UK 333/08, niepubl., z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, niepubl., z dnia 7 lutego 2012 r., I UK 227/11, niepubl. i z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, niepubl.).

Stosownie do materiału zebranego w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, który powinien być podstawą zaskarżonego wyroku (art. 382 k.p.c.), uznanie przez Sąd drugiej instancji czynności kierowcy samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony z równoczesnym konwojowaniem i ładowaniem towarów za wykonywanie pracy w szczególnych warunkach w pełnym wymiarze czasu pracy było niewątpliwie wynikiem naruszenia przepisów postępowania trafnie wskazanych przez skarżący organ rentowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1998 r., II UKN 555/97, OSNAPiUS 1999 nr 5, poz. 81, z dnia 7 lutego 2002 r., II UKN 13/01, OSNP 2003 nr 22, poz. 549 oraz z dnia 2 sierpnia 2007 r., III UK 25/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 293). Oczywiście jest, że w punkcie wykazu, w którym zakwalifikowano pracę kierowcy (między innymi samochodu ciężarowego) do prac w warunkach szczególnych (wykaz A, dział VIII, pkt 2) nie wymieniono czynności konwojowania

ani ładowana towaru, więc nie są to czynności integralnie związane z pracą kierowcy i praca w warunkach szczególnych łączona z takimi czynnościami oczywiście nie jest wykonywana w pełnym wymiarze.

Uwzględniając to, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.